

ölçülebilir kılınmasını sağlayacak kriter ve standartların geliştirilmesi, performans göstergelerininin (belirteçlerinin) biçimlendirilmesi, izleme ve değerlendirme ölçütlerinin tanımlanması, sürekli iyileştirme mekanizmalarının devreye sokulması ve bütün bunların politikalar ve gen yöntemlere yazılı olarak dönüştürülmesi sayılabilir. Kalite, bir yandan bugüne yönelik, diğer taraftan da yarınlara dönük bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Eczacılık hizmet sunum kalitesi, bireylerin ve toplumun gereksinim ve talepleri doğrultusunda yapılmalıdır; eğitim ve mevzuat ile bilimsel yöntemler kullanılarak uyumlandırılmalıdır.

III. ECZACILIK EĞİTİMİNİN BUGÜNKÜ VERİLİŞ BİÇİMLERİYLE YUKARIDA BELİRTİLEN HİZMET DÖNEMLERİNE CEVAP VERİRLİK DÜZEYİ

III.1. TÜRKİYE'DE ECZACILIK EĞİTİMİNİN AKADEMİK BİÇİMLENMESİNDE MEVCUT DURUM: EĞİTİM SÜRESİ VE OKUTULAN DERSLER

Eczacılık Fakültelerinde eğitim süresi 4 yıldır. Öğretimin birinci yılı, matematik, fizik, kimya ve biyoloji bilim dallarını kapsamakta; ikinci yıl, kimya yanında temel biyolojik bilimlerin işlendiği bir müfredatı içermektedir. Son iki yıl *Eczacılık Meslek Bilimleri* olarak nitelenen derslerden oluşmakta olup, ilacın kaynaklarına bağlı olarak özelliklerinin tanıtıldığı, elde edilme yollarının gösterildiği ve etki mekanizmalarının ve toksisitelerinin verildiği, ilacın üretim, kontrol ve teknolojileri ile saklama biçimlerinin anlatıldığı bir müfredat programını takip etmektedir.

Eczacılık eğitimi boyunca meslek bilimlerine temel oluşturan ve meslek bilimleri olarak programlanan dersler 1452 saat kuramsal ve 1216 saat laboratuvar uygulaması biçiminde işlenmektedir. Her iki uygulama biçiminin toplamı 2668 saat olup bunların dışında, zorunlu-seçmeli ders programı çerçevesinde 660 saatlik bir program daha bulunmaktadır. Böylece, toplam 3328 saatlik bir eğitim öğretim dönemi sürdürülmektedir.

Diğer taraftan akademik eğitim programına dahil olan ve fakülte içi veya dışı pratik eğitim veren kurumlarda (eczane-hastane-ilaç fabrikası) gerçekleştirilen 6 aylık bir zorunlu staj dönemi de bulunmaktadır. Zorunlu staj dönemi 792 saat olarak hesaplanmaktadır. Eczacılık stajının en az 3 aylık dönemi bir özel eczanede, geri kalan kısmı ise özel veya kamu kuruluşlarına ait eczanede, özel olmayan hastanelerin eczane veya biyokimya laboratuvarında, üniversitelere ait uygulama eczane ve laboratuvarlarında ve ayrıca analiz ve kontrol laboratuvarlarında, ilaç veya kozmetik laboratuvar ve fabrikalarında, devlet ilaç kalite kontrol laboratuvarlarında ve her türlü kimyasal madde üretimi yapan resmi ve özel kuruluşlarda ve benzeri diğer kuruluşlarda fakülte staj komisyonlarının karar ve dekanlığın onayı ile yapılmaktadır. Böylece 4 yıllık eczacılık eğitimi zorunlu staj dönemi dahil olmak üzere 4120 saatlik kuramsal ve uygulamalı yoğun bir öğretim dönemini kapsamaktadır. Tablo 1 ve Tablo 2 YÖK Mesleki Tanıtım Raporları ve Uygulama Programlarından aktarılmış olup 1982 yılı itibarıyla Eczacılık Fakülteleri için ders saati esasına göre hazırlanan standart eğitim-öğretim planlarını göstermektedir. Tablo 1 yıllık Tablo 2 ise yarıyıllık ders saatlerini göstermektedir.

Tablo 1 2547 SAYILI YÜKSEK ÖĞRETİM KANUNA DAYALI OLARAK ECZACILIK FAKÜLTELERİ İÇİN DERS SAATİ ESASINA GÖRE HAZIRLANAN YILLIK STANDART EĞİTİM-ÖĞRETİM PLANI

<i>Dersin Adı</i>	<i>Teorik</i>	<i>Pratik</i>	<i>Toplam Saat</i>
1. YIL			
Genel Kimya	64	--	64
Fizik	64	48	112
Matematik	32	48	80
Biyoloji	64	--	64
Anatomi	48	--	48
Farmasötik Botanik	48	64	112
Biyoistatistik	32	32	64
	-----	-----	-----
	352	192	544
Serbest*			288
2. YIL			
Analitik Kimya (I-II)	96	128	224
Organik Kimya	48	--	48
Biyokimya	64	48	112
Fizyoloji	48	--	48
Patoloji	32	--	32
Mikrobiyoloji	48	48	96
Besin Analizi	32	48	80
Halk Sağlığı	32	--	32
	-----	-----	-----
	440	272	672
Serbest*			160
3. YIL			
Farmakognozi (I-II)	52	96	148
Farmasötik Kimya (I-II)	104	128	232
Farmasötik Teknoloji (I-II)	104	128	232
Farmakoloji (I-II)	104	--	104
	-----	-----	-----
	364	352	716
Serbest*			116
4. YIL			
Farmakognozi (III-IV)	52	96	148
Farmasötik Kimya (III-IV)	52	128	180
Farmasötik Teknoloji (III-IV)	104	128	232
Farmasötik Toksikoloji	48	48	96
Tıbbi İlk Yardım	32	--	32
Eczacılık Mevz. ve İşlet.	32	--	32
Eczacılık Tarihi ve Deont.	16	--	16
	-----	-----	-----
	336	400	736
Serbest*			96

Tablo 2 2547 SAYILI YÜKSEK ÖĞRETİM KANUNA DAYALI OLARAK ECZACILIK FAKÜLTELERİ İÇİN DERS SAATİ ESASINA GÖRE HAZIRLANAN YARIYILLIK STANDART EĞİTİM-ÖĞRETİM PLANI

<i>Dersin Adı</i>	<i>Teorik</i>	<i>Pratik</i>	<i>Toplam Saat</i>
1. Yarıyıl			
Fizik	64	48	112
Matematik	32	48	80
Biyoloji	64	--	64
	-----	-----	-----
	160	96	256
Serbest*			144
2. Yarıyıl			
Genel Kimya	64	--	64
Anatomi	48	--	48
Farmasötik Botanik	48	64	112
Biyoistatistik	32	32	64
	-----	-----	-----
	192	96	288
Serbest*			144
3. Yarıyıl			
Analitik Kimya I	48	64	112
Organik Kimya	48	--	48
Fizyoloji	48	--	48
Mikrobiyoloji	48	48	96
	-----	-----	-----
	192	112	304
Serbest*			80
4. Yarıyıl			
Analitik Kimya II	48	64	112
Halk Sağlığı	32	--	32
Besin Analizleri	32	48	82
Patoloji	32	--	32
Biyokimya	64	48	112
	-----	-----	-----
	208	160	368
Serbest*			80

5. Yarıyıl

Farmakognozi I	26	48	74
Farmasötik Kimya I	52	64	116
Farmasötik Teknoloji I	52	64	116
Farmakoloji I	52	--	52

182 176 358

Serbest*

58

6. Yarıyıl

Farmakognozi II	26	48	74
Farmasötik Kimya II	52	64	116
Farmasötik Teknoloji II	52	64	116
Farmakoloji II	52	--	52

182 176 358

Serbest*

58

7. Yarıyıl

Farmakognozi III	26	48	74
Farmasötik Kimya III	26	64	90
Farmasötik Teknoloji III	52	64	116
Farmasötik Toksikoloji	48	48	96
Eczacılık Tarihi ve Deont.	16	--	16

168 224 392

Serbest*

48

8. Yarıyıl

Farmakognozi IV	26	48	74
Farmasötik Kimya IV	26	64	90
Farmasötik Teknoloji IV	52	64	116
Tıbbi İlk Yardım	32	--	32
Eczacılık Mevz. ve İşlet.	32	--	32

168 176 344

Serbest*

48

* **Serbest** :Bu gruba giren dersler zorunlu-seçmeli ders grubu olarak da anılmakta olup başlıca şunlardan oluşmaktadır:

- i) Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi
- ii) Türk Dili
- iii) Yabancı Dil
- iv) Güzel Sanat Dalları/Beden Eğitimi

III.2. ECZACILIK FAKÜLTELERİ STANDART LİSANS PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Okutulan eczacılık meslek bilimleri derslerinde temel olarak, ilacın kaynaklarına bağlı olarak, özelliklerinin tanımlandığı, elde edilme yollarının ve analiz yöntemlerinin gösterildiği, etkileri ve etki mekanizmalarının ve toksikolojisinin verildiği, ilacın üretim, kontrol ve teknolojileri ile saklama biçimlerinin anlatıldığı bir müfredatın takip edildiği anlaşılmaktadır.

Diğer bir anlatımla eczacılık lisans müfredatında genel olarak ders dağılımı şöyle bir tablo sergilemektedir:

TABLO 3: Eczacılık Lisans Eğitim-Öğretim Planı Genel Ders Grupları Dağılımı

<i>Dersler Grubu</i>	<i>Teorik-Pratik Toplam Saat</i>	<i>Eğitim Saati İçindeki % Payı (%100 Saat = 2668)</i>
1. İlaçların Fiziksel, Kimyasal Özellikleri Sentez, Analizleri (Genel, Organik, Analitik, Farmasötik Kimya)	748	28
2. Doğal Kaynaklı İlaç Hammaddelerinin Tanımı, Elde Edilmesi, Saklanması vs. (Farmasötik Botanik, Farmakognosi)	408	15.3
3. Eczacılık Teknolojisi (Farmasötik Teknoloji)	464	17.4
4. İlaç Dışı Analiz Yöntemleri (Halk Sağlığı, Besin Analizleri)	112	4.2
5. İnsan Yapısı, Hastalıklar ve İlaç Etkisi (Anatomi, Fizyoloji, Mikrobiyoloji, Patoloji, Biyokimya, Farmakoloji, Farmasötik Toksikoloji, Tıbbi İlk Yardım)	568	21.3
6. Temel Dersler (Fizik, Matematik, Biyoistatistik, Biyoloji)	320	12
7. Mevzuat, İşletme, Deontoloji (Eczacılık İşletmeciliği ve Yönlendirim)	48	1.8
8. Zorunlu Dersler	660	
9. Staj	792	

Genel Perspektifin daha kolay algılanmasını sağlamak için yukarıdaki tablo şöyle özetlenebilir:

TABLO 4: Eczacılık Lisans Eğitim-Öğretim Planı Genel Ders Grupları Dağılım Özeti

<i>Dersler Grubu</i>	<i>Teorik-Pratik Toplam Saat</i>	<i>Eğitim içindeki % Payı (% 100 Saat = 2618)</i>
1. İlacın kaynaklarına göre özellikleri elde edilmesi sentez, analiz ve üretim teknolojileri ile ilaç dışı ürünlerin analizi	1732	64.9
2. İnsan yapısı, hastalıklar ve ilaç etkisi	568	21.3
3. Temel Dersler	320	12
4. Eczacılık-İnsan ve Eczacılık-Toplum İlişkileri	48	1.8
1. (Tablo 1'deki 1,2,3 ve 4 nolu ders gruplarını içerir.)		
2. (Tablo 1'deki 5 nolu ders grubunu içerir.)		
3. (Tablo 1'deki 6 nolu ders grubunu içerir.)		
4. (Tablo 1'deki 7 nolu ders grubunu içerir.)		

TABLO 5: Eczacılık Lisans Eğitim-Öğretim Planında Sadece Teorik Ders Saatleri Bakımından Genel Ders Grupları Dağılımı

<i>İlaç ve Etkilerine İlişkin Dersler Grubu</i>	<i>Teorik Toplam Saat</i>	<i>Teorik Eğitim Saati İçindeki % Payı (%100 Saat = 1452)</i>
1. İlaçların Fiziksel, Kimyasal Özellikleri Sentez, Analizleri (Genel, Organik, Analitik, Farmasötik Kimya)	364	25.1
2. Doğal Kaynaklı İlaç Hammaddelerinin Tanımı, Elde Edilmesi, Saklanması vs. (Farmasötik Botanik, Farmakognozi)	152	10.5
3. Eczacılık Teknolojisi (Farmasötik Teknoloji)	208	14.3
4. İlaç Dışı Analiz Yöntemleri (Halk Sağlığı, Besin Analizleri)	64	4.4
5. İnsan Yapısı, Hastalıklar ve İlaç Etkisi (Anatomi, Fizyoloji, Mikrobiyoloji, Patoloji, Biyokimya, Farmakoloji, Farmasötik Toksikoloji, Tıbbi İlk Yardım)	424	29.2
6. Temel Dersler (Fizik, Matematik, Biyoistatistik, Biyoloji)	192	13.2
7. Mevzuat, İşletme, Deontoloji (Eczacılık İşletmeciliği ve Yönlendirim)	48	3.3

TABLO 6 : Eczacılık Lisans Eğitim-Öğretim Planında Sadece Teorik Ders Saatleri Bakımından Genel Ders Grupları Özeti

<i>Dersler Grubu</i>	<i>Teorik Toplam Saat</i>	<i>Teorik Eğitim Saati İçindeki % Payı (% 100 Saat = 1452)</i>
1. İlacın kaynaklarına göre özellikleri elde edilmesi sentez, analiz ve üretim teknolojileri ile ilaç dışı ürünlerin analizi	788	54.3
2. İnsan yapısı, hastalıklar ve ilaç etkisi	424	29.2
3. Temel Dersler	192	13.2
4. Eczacılık-İnsan ve Eczacılık-Toplum İlişkileri	48	3.3

1. (Tablo 5'deki 1,2,3 ve 4 nolu ders gruplarını içerir.)

2. (Tablo 5'deki 5 nolu ders grubunu içerir.)

3. (Tablo 5'deki 6 nolu ders grubunu içerir.)

4. (Tablo 5'deki 7 nolu ders grubunu içerir.)

TABLO 7 : Eczacılık Lisans Eğitim-Öğretim Planında Sadece Pratik Ders Saatleri Bakımından Genel Ders Grupları Dağılımı

<i>İlaç ve Etkilerine İlişkin Dersler Grubu</i>	<i>Pratik Toplam Saat</i>	<i>Pratik Eğitim Saati İçindeki % Payı (%100 Saat = 1216)</i>
1. İlaçların Fiziksel, Kimyasal Özellikleri Sentez, Analizleri (Genel, Organik, Analitik, Farmasötik Kimya)	384	31.6
2. Doğal Kaynaklı İlaç Hammaddelerinin Tanımı, Elde Edilmesi, Saklanması vs. (Farmasötik Botanik, Farmakognozi)	256	21.1
3. Eczacılık Teknolojisi (Farmasötik Teknoloji)	256	21.1
4. İlaç Dışı Analiz Yöntemleri (Halk Sağlığı, Besin Analizleri)	48	3.9
5. İnsan Yapısı, Hastalıklar ve İlaç Etkisi (Anatomi, Fizyoloji, Mikrobiyoloji, Patoloji, Biyokimya, Farmakoloji, Farmasötik Toksikoloji, Tıbbi İlk Yardım)	144	11.8
6. Temel Dersler (Fizik, Matematik, Biyoistatistik, Biyoloji)	128	10.5
7. Mevzuat, İşletme, Deontoloji (Eczacılık İşletmeciliği ve Yönlendirim)	--	--

TABLO 8: Eczacılık Lisans Müfredatında Sadece Pratik Ders Saatleri Bakımından Genel Ders Grupları Özeti

<i>Dersler Grubu</i>	<i>Pratik Toplam Saat</i>	<i>Pratik Eğitim Saati İçindeki % Payı (% 100 Saat = 1216)</i>
1. İlacın kaynaklarına göre özellikleri elde edilmesi sentez, analiz ve üretim teknolojileri ile ilaç dışı ürünlerin analizi	944	77.7
2. İnsan yapısı, hastalıklar ve ilaç etkisi	144	11.8
3. Temel Dersler	128	10.5
4. Eczacılık-İnsan ve Eczacılık-Toplum İlişkileri	--	--

1. (Tablo 7'deki 1,2,3 ve 4 nolu ders gruplarını içerir.)

2. (Tablo 7'deki 5 nolu ders grubunu içerir.)

3. (Tablo 7'deki 6 nolu ders grubunu içerir.)

4. (Tablo 7'deki 7 nolu ders grubunu içerir.)

Sonuç olarak, eczacılık eğitim müfredatının %64.9'u ilaç etken maddesinin yapısal ve farmasötik şekil olarak tüm kategorileri ile tanıtım ve takdim şekillerinin anlatımı ve pratiğine, insan ve hastalıklarında ise ilaç etkisiyle ilintili %21.3'lük bir eğitim saatinin ayrıldığı temel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu türde bir mesleki donanımdan geçirilmiş eczacının sonuçta mesleğinin yeni rollerinin hangileri veya hangisine talip olabileceği şimdi ve yeniden sorgulanmalıdır.

III.3 ECZACILIK FAKÜLTELERİ STANDART LİSANS PROGRAMINA GÖRE ECZACILIK MESLEK FONKSİYON VE ROLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A) Eğitimin Uygulanma Süresi:

Yukarıdaki bölümde aktarılan standart lisans programı 4 yıllık bir eğitim dönemi içindeki 8 yarıyılıda uygulanmaktadır. Bu dönem içine sığdırılmış 6 aylık bir staj eğitimi de bulunmaktadır.

B) İstihdam

Türkiye'de bu türden bir eğitimden geçen mevcut eczacıların ortalama % 80'i eczane eczacılığı alanında istihdam olmakta, % 2.5'i ilaç sanayiinde çalışmakta, %10.6'sı hastane ve diğer kamu kurumlarında görev almakta, % 4.6'sı eğitim kurumlarında akademisyen olarak görev yürütmektedir. % 2.3'lük bir mesleki potansiyel de diğer işlerde veya işsizdir.

C) İçerik olarak eğitimin özelliği ve sonuçta eczacının yükümlendiği roller:

- Eğitim programının içerik olarak en önemli özelliği geleneksel eczacılık dönemi hizmetlerine ve endüstriyel boyutta ilaç üretimine daha yönelik bir düzenleme içinde bulunmasıdır.

- Genelde ürün(ilaç)e yönelik geleneksel (dünyada 1960'lar öncesi) eğitim programı sürdürülmektedir.
- Hastaya yönelik çağdaş bir program (örnek: klinik eczacılık) düzenlemesi henüz söz konusu değildir.
- Klinik eczacılık felsefesi, ders konularına yansıtılabilmiş değildir.
- Eğitim programının kurumsal akademik yönü ağır basmaktadır.
- Eczacı adayına hastayı akılcı ilaç kullanımına yönlendirecek yeterli bilgi donanımı verilmemektedir.
- Eğitim programı eczacı adayına, hasta, hekim ve diğer sağlık personeli eczacı ilişkilerinde yatay ve dikey iletişimini sağlayacak bir genel formasyon kazandırmaktan çok uzaktır.
- Var olan program, eczacı adayına mesleki yeterlilik ve etkinliğini sürdürme donanımı sağlamadığı için, böyle bir sorumluluk duygusunun kazanımını da işleyememektedir.
- Bu tür bir programdan geçmiş eczacı, gerek meslek içi ve gerekse diğer sağlık meslekleriyle çevresel ilişkiye girmekten özenle kaçınmakta, içe dönmekte ve sonuçta neredeyse meslek felsefesini sadece ticari boyuta indirgeyerek büyük bir yabancılaşma davranışı sergilemektedir.
- Uygulanan eğitim programı eczacı adayını bilgi üretim sürecinde katılımcı kılmamakta sadece verileni kaydeden bir mekanikleşme boyutuna itmektedir.
- Verilen bilginin pratikteki kullanımı, varsa eksiklikleri, anlatımlardan kaynaklanan terslikler gibi sorunlar, müracaat kaynaklarının, yabancı dil bilgisinin, kütüphane olanaklarının sınırlılığı veya hocalardan çekinme, not kaygıları gibi nedenlerle öğrenciler tarafından tartışılmamaktadır.
- Fakültelerin mali olanaklarının çok kısıtlı olmasına karşılık özellikle pratik yararı son derece tartışmalı olan, laboratuvarlarda zaman ve parasal kaynakları şiddetle tüketen pratikler konusunda da akılcı olmayan bir biçimde ısrar edilmektedir.
- İnsanın yapı, fonksiyon ve hastalıkları bakımından yeterli veya neredeyse hiç tanıtılmadığı bir müfredat programı içerisinde, öğrenciden, ilacın etkisini anlayabilmeleri ve bunu bir dizi ilişkiler zinciri içerisine sokabilmeleri hayal güçlerinin yeteneğine terk edilmiştir.
- Eczacı adayının bireysel gelişimine olanak sağlanması için gerekli zamanlar program içerisinde yer almamaktadır.

- Bunlar ve benzeri çeşitli olumsuzluklarla, yetişme sürecinde iyi şekillendirilemeyen eczacıdan, kuramsal "iyi eczacılık uygulamaları" rollerini yüklenmesi beklenmektedir.
- Esas olarak mevzuat, eğitim ve hizmet sunumunda dünyadaki yönelimlere uyum açısından yetersizlikten dolayı, olması gereken rollerin pratikte başarılabilmesi sonucu mesleki saygınlığın yitirilmesi, toplumun eczacılık hizmetlerinin değerini kavrayamadığı gibi kolaycı nedenlere bağlanmaktadır.

IV. SONUÇ

Görüldüğü gibi, ülkemizdeki eczacılık eğitimi, çeşitlenen eczacılık hizmetlerine yanıt verebilecek eczacılar yetiştirebilme noktasından oldukça uzaktır. "İnsan odaklı" eczacılık hizmet sunum felsefesinin içini gereğince doldurabilecek düzenlemeler yapılabilmemiş değildir. Bugünkü lisans eğitiminde yer almayan bazı derslerin programa eklenmesi zorunluluğu doğmuştur. Ayrıca, günümüzde verilmekte olan çeşitli derslerde işlenen konuların gözden geçirilmesi de gereklidir. Sorun, herhangi bir dersin kaldırılıp kaldırılmaması yada saatinin azaltılıp azaltılmaması değil; ders içeriklerinin çeşitlenen mesleki roller doğrultusunda yeniden tanımlanmasıdır. Böylece, "insan odaklı" eczacılık hizmet sunum felsefesi, hemen tüm derslere yansıtılabilecektir. Bu yapılmayacak olursa, gelişmiş ülkelerde "farmasötik bakım hizmeti" olarak adlandırılan bütünsel (geleneksel ve çeşitlenmiş) hizmet sunum hedefine ulaşılması zorlaşacaktır.

I. Ulusal Eczacılık Eğitimi Kurultayı, yukarıda özetlenen meslek kimliği değişimi nedeniyle düzenlenmektedir. Ana hedef, eczacılık mesleğini Türkiye'de de 21. yüzyıla taşıyabilecek bir eğitim kalitesinin yaratılmasıdır. Bu ana hedefe ulaşabilmesi için, bir dizi alt hedefin gerçekleştirilmesi zorunludur. Kurultaydaki çeşitli etkinlikler ve oluşturulan çalışma grupları, alt hedeflerin gerçekleştirilebilmesine yönelik olarak planlanmıştır. Grupların verimli biçimde çalışabilmelerini kolaylaştırmak üzere, her gruba yönelik sorular geliştirilmiştir. Bu soruların ve grupların kendi kararlaştırabilecekleri soruların yanıtlarını taşıyan çalışma raporları, mesleğimizin geleceğinin tasarlanmasında en öncelikli başlıklardan olan eğitim kalitesine ilişkin her kademedeki yönetim çabalarına önemli katkılarda bulunacaktır.